ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 4 (1928)

Δελτίον ΧΑΕ 4 (1927), Περίοδος Β'

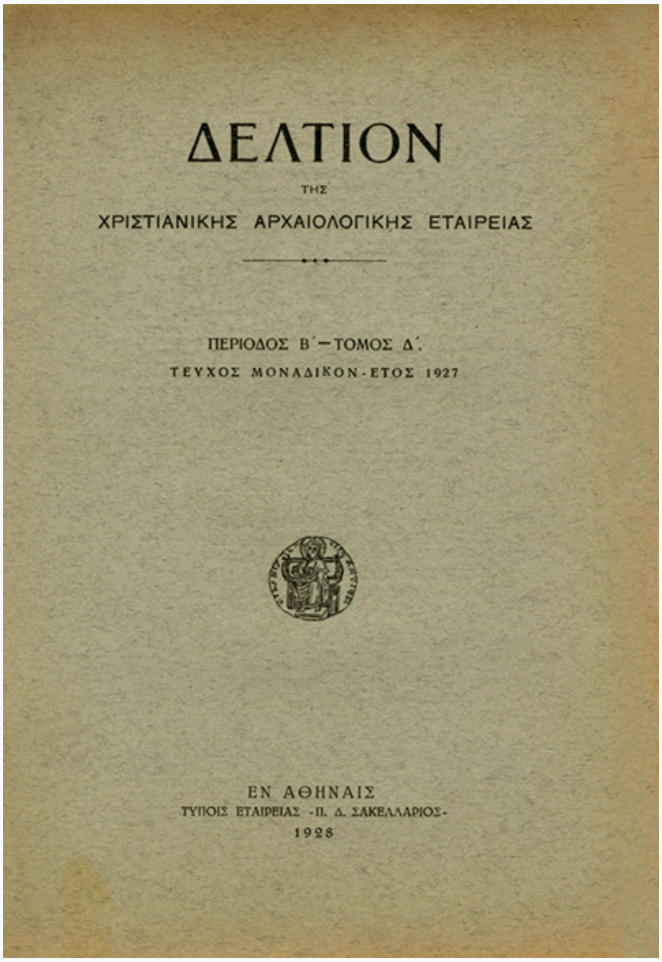

Από την μεσαιωνικήν διαπόμπευσιν

Φαίδων ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

doi: 10.12681/dchae.1336

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ Φ. (2013). Από την μεσαιωνικήν διαπόμπευσιν. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, *4*, 62–66. https://doi.org/10.12681/dchae.1336

https://epublishing.ekt.gr | **e-Εκδότης:** EKT | **Πρόσβαση:** 10/09/2026 10:09:34

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Από την μεσαιωνικήν διαπόμπευσιν

Φαίδων ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

Δελτίον ΧΑΕ 4 (1927), Περίοδος Β'• Σελ. 62-66

ΑΘΗΝΑ 1928

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE
e-Publishing

www.deltionchae.org

ΑΠΟ ΤΗΝ

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΝ ΔΙΑΠΟΜΠΕΥΣΙΝ

Σήμερον οἱ Καρπάθιοι, ἵνα δηλώσωσιν ὅτι γυνή τις δεινῶς ὕβρισεν ἑτέραν, λέγουσι παροιμιωδῶς· «εἶπέ της τῆς πέτρας τἀναγέλοια».

Ἐν τῇ φράσει ὑπόκειται ἀσφαλῶς παλαιότερον ἔθιμον· ποῖον ὅμως ἦτο τοῦτο;

Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ ἐθίμου, ὅπερ σήμερον ἔχει ἐκλίπει, θὰ ἦτο ἀδύνατος, ἂν μὴ τὰ ἑξῆς μᾶς παρέδιδεν ὁ Πλούταρχος.

Κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦτον ἡ συλληφθεῖσα ὡς μοιχευομένη ὡδηγεῖτο εἰς τὴν ἀγορὰν ἔνθα, ἵνα γίνῃ περίοπτος, ἀνεβιβάζετο ἐπὶ λίθου· ἔπειτα ἐπιβαίνουσα ὄνου περιήγετο ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ ἐπανεφέρετο εἰς τὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ λίθον. Ἔκτοτε ἐθεωρεῖτο ἄτιμος, ὀνομαζομένη ὀνοβάτις [1]).

Τὸ ἔθιμον μᾶς παραδίδει ὁ Πλούταρχος ὡς ἐπιχωριάζον ἐν Κύμῃ, ἡ νῦν ὅμως ἐν Καρπάθῳ σῳζομένη φράσις, ἀφ' οὗ τἀναγέλοια τῆς πέτρας εἶναι ἀκριβῶς οἱ ἐμπαιγμοὶ οἱ ἐκτοξευόμενοι κατὰ τῆς μοιχαλίδος τῆς καθημένης ἐπὶ τοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ λίθου, μᾶς δίδει νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι τοῦτο εἶχεν εὐρυτέραν διάδοσιν, θὰ ὑφίστατο δὲ καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα, μ' ὅλον ὅτι οὐδεμία περὶ αὐτοῦ μεσαιωνικὴ μαρτυρία διεσώθη.

Πρῶτος συγγραφεὺς τοῦ ΣΤ΄ μ. Χ. αἰῶνος, ὁ Ι. Μαλάλας, ἐν τῷ Χρονικῷ του ἐπανειλημμένως καὶ ἔπειτα κείμενον ἁγιολογικὸν τοῦ Ζ΄ ἀναφέρουσι τὸ ῥῆμα *περιβωμίζω* [2]) ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ περιάγω δια-

[1]) ***Πλουτάρχου,*** Κεφαλαίων καταγραφὴ Ἑλλην. 2 σ. 291. Πρβ. καὶ ***Ν. Πολίτου,*** Ὑβριστικὰ σχήματα ἐν Λαογραφίας τόμ. Δ΄ σ. 628.

[2]) Μηνὶ Ἰουνίῳ, Ἰνδικτιῶνι τῇ αὐτῇ, συσχεθέντες Ἕλληνες *περιεβωμίσθησαν* καὶ τὰ βιβλία αὐτῶν κατεκαύθη. ***Ι. Μαλάλα,*** Χρον. 491.8. Βλπ. καὶ σ. 451.21, 473.11. Εἰπὲ ὅτι ἐσυλήθης (ὅτι σὲ ἔκλεψαν) ἵνα *περιβωμισθῶσιν* (οἱ κλέπται). Διήγησις τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου Ἀρτεμίου ***(Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως,*** Varia Graeca Sacra 23.14). Τὸ ὑπὸ τοῦ Μαλάλα ἐπ' ἴσης (451.21) ἀναφερόμενον *περιεβωμιβήθησαν* νομίζω ὅτι εἶναι τὸ περιεβωμίσθησαν, μετ' ἀνεπτυγμένου ἐρρίνου.

πομπεύων. Τὸ ρῆμα τοῦτο, ὅπερ κακῶς διορθοῦται ὑπὸ τοῦ L. Dindorf εἰς περιπομπεύω, [1]) κάλλιστα ἐσχηματισμένον καὶ ὀφεῖλον νὰ εἰσαχθῇ εἰς πάντα τὰ λεξικὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης, δημωδῶς δὲ λεγόμενον κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὡς δεικνύει ἡ μνεία αὐτοῦ ἐν κειμένοις λαϊκοῖς, [2]) ἐσήμαινε, φυσικά, κυρίως περιάγω περὶ βωμόν.

Ἀλλὰ τίνα σχέσιν ἔχει ὁ βωμὸς πρὸς τὴν διαπόμπευσιν;

Τὴν ἀπορίαν ἡμῶν λύει καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Πλούταρχος πληροφορῶν ὅτι ἐν Λακεδαίμονι ὁ ἔνοχος ἐγκλήματος ἠναγκάζετο νὰ περιφέρεται περὶ ἕνα τῶν ἐν τῇ πόλει βωμῶν ᾄδων εἰς ἑαυτὸν πεποιημένον ψόγον [3]).

Καὶ ἐνταῦθα πάλιν παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ἔθιμον παραδίδεται μὲν ὡς Σπαρτιατικόν, πάντως ὅμως θὰ ἐπεχωρίαζε καὶ ἀλλαχοῦ, ἀφ' οὗ ἐσώθη μετὰ τοῦ σχετικοῦ ὀνόματος καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα.

Β΄.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων ἐδείχθη τὸ καὶ ἄλλοτε τονισθέν, ὅτι δῆλα δὴ ἡ μεσαιωνικὴ καὶ σημερινὴ ἡμῶν γλῶσσα διασῴζει ἤθιμα παλαιά, τῶν ὁποίων τὴν ὕπαρξιν ἢ σπανίως ἢ οὐδόλως μνημονεύουσιν αἱ εἰς ἡμᾶς γνωσταὶ γραπταὶ πηγαί.

Δι' ὅσων νῦν μέλλω νὰ γράψω τοῦτο προτίθεμαι νὰ δείξω, ὅτι οἱ μεσαιωνικοὶ Ἕλληνες διαπομπεύοντες, ἀφ' οὗ ἡ διαπόμπευσις ἦτο ποινή, καὶ μάλιστα προσθήκη εἰς ἀποφασισθεῖσαν ποινήν, ἢ ἐπήρουν τὰ μέλη ἐκεῖνα τοῦ σώματος τοῦ διαπομπευομένου, ἅτινα προεκάλεσαν τὸ δι' ὃ οὗτος διεπομπεύετο ἔγκλημα, ἢ τὸν ἠνάγκαζον νὰ φέρῃ τὰ ἀντικείμενα ἐκεῖνα, ἅτινα ἀμεσώτατα ἐσχετίζοντο πρὸς τὸ τὴν διαπόμπευσιν προκαλέσαν ἔγκλημα.

Τὰ ἑπόμενα παραδείγματα θὰ καταστήσωσι τὸ πρᾶγμα σαφέστερον.

Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπειράκις διεπομπεύθησαν Χριστιανοὶ προτοῦ τὸν μαρτυρικὸν ὑποστῶσι θάνατον.

[1]) *Ι. Μαλάλα*, Ἐνθ. ἀν 451.19.

[2]) Ἡ λέξις *βωμὸς* σῴζεται καὶ νῦν δημωδῶς πολλαχοῦ ὡς λ. χ. ἐν Κυνουρίᾳ, Λακεδαίμονι, Ἀρκαδίᾳ καὶ Αἰτωλίᾳ, δηλοῦσα τὸν σωρὸν λίθων ἢ ἄλλων πραγμάτων, σημασία, ἣν πιστοποιεῖ τὸ πρῶτον Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς γράφων (Ρωμ. Ἀρχαιολ. 10.4) «οἱ δὲ συμφοροῦντες φακέλλους φρυγάνων καὶ παρὰ τοῖς ἀποτόμοις τῆς πέτρας βωμοὺς ἐγείροντες ὑψηλούς, ὑφῆπτον».

[3]) ***Πλουτάρχου***, Τὰ παλαιὰ τῶν Λακεδαιμονίων ἐπιτηδεύματα 9 σ. 237. ***Ν. Πολίτου***, Ὑβριστικὰ σχήματα ἐν Λαογραφίας τόμ. Δ΄. σ. 628.

Ἐπειδὴ δὲ αἰτία τῆς διαπομπεύσεως ἦτο ἡ πίστις αὐτῶν εἰς τὰ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περιεχόμενα διδάγματα, διὰ τοῦτο περιάγοντες τοὺς ἐκρέμων ἀπὸ τοῦ τραχήλου καὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον.

Ἰδοὺ τί ἀναγινώσκομεν περὶ τοῦ μάρτυρος Εὔπλου ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρήσαντος: «Τότε θυμωθεὶς ὁ τύραννος (Καλβισιανὸς) ἐκέλευσε δεθῆναι τὸν μακάριον Εὔπλον *καὶ τὸ μέγα ἄχραντον Εὐαγγέλιον δεθῆναι ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ* καὶ ὡς ἐπὶ ἐμπαίγματος ἀπάγεσθαι αὐτὸν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ» [1]).

Ὑπῆρχεν ἀρχαῖον ἔθιμον ἐκ Θουρίων τῆς κάτω Ἰταλίας μνημονευόμενον, καθ' ὃ οἱ λιποτάκται ἢ οἱ μὴ ἀναλαβόντες ὑπὲρ πατρίδος τὰ ὅπλα, οἱ ἀποβαλόντες δῆλα δὴ τὴν ἀνδρείαν ἀρετὴν καὶ γυναῖκες τὴν ψυχὴν ἀποδειχθέντες, ἠναγκάζοντο γυναικεῖα φοροῦντες νὰ κάθηνται ἐπὶ τριήμερον ἐν τῇ ἀγορᾷ [2]).

Συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίληψιν ταύτην, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς θὰ ἐπεκράτει εὐρύτατα, ὡς δεικνύουσι τὰ κατὰ τὸν μεσαίωνα συμβαίνοντα, [3]) οἱ δειλοὶ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους διεπομπεύοντο γυναικεῖα φοροῦντες. Οὕτως ὁ Ἰουλιανὸς εἰς ἱππεῖς δειλιάσαντας «τὴν μὲν ἀπὸ τῶν νόμων ὡρισμένην τιμωρίαν αὐτοῖς οὐκ ἐπέθηκεν, ἀμφιέσας δὲ ἐσθῆτι γυναικείᾳ διὰ τοῦ στρατοπέδου περιήγαγεν ἐπ' ἐξαγωγῇ στρατιώταις ἀνδράσι χαλεπωτέραν θανάτου τὴν τοιαύτην τιμωρίαν καὶ ποινὴν ἡγησάμενος» [4]).

Κατὰ τὸν I. Κίνναμον (Ἱστορ. 12.9.) ἐπὶ Ἰωάννου Κομνηνοῦ «Σέρβιοι ἔθνος Δαλματικὸν εἰς ἀποστασίαν ἰδόντες τὸ Ράσον κατεστρέψαντο φρούριον, οὗ δὴ ἕνεκα καὶ Κριτόπλον βασιλεὺς ἀμυνόμενος, ὃς τὴν τοῦ φυλακτηρίου τοῦδε ἐπετρέψατο τήρησιν *γυναικείαν ἐνδεδυκότα στολὴν διὰ τῆς ἀγορᾶς ἦγεν ὄνῳ ἔποχον*».

Κατὰ δὲ τὸν Νικήταν Χωνιάτην (Χρον. Διηγ. 256.7) ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς Ἀνδρόνικον τὸν Ἄγγελον φυγόντα ἐν συμπλοκῇ πρὸς τοὺς

---

[1]) Μαρτύριον τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μάρτυρος Εὔπλου. **Migne**, P. G. 115. 528 β.

[2]) Βλέπε ***Ν. Πολίτου***, Ἔνθ' ἀν. σ. 628.

[3]) Ἐντελῶς σύμφωνοι πρὸς τὴν ἀρχαίαν καὶ μεσαιωνικὴν ἀντίληψιν εἶναι καὶ οἱ ἑξῆς στίχοι τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως (στίχ. 8980 ἑξ.)

κι' ἤθελεν εἴσταιν ἄσκημον, κατηγορία 'ς τὸν κόσμον
ἀφ' ὧν στρατιῶτες εἵμεστεν νὰ φύγωμεν ὡς γυναῖκες.

Σήμερον ἐν Ἰωαννίνοις «μ' ηὗρε γυναῖκα» σημαίνει μὲ εὗρεν ἄοπλον καὶ ἀνίκανον νὰ ὑπερασπίσω ἐμαυτόν.

[4]) ***Ζωσίμ.*** Ἱστορ. 126.8.

Τούρκους «ἐγγὺς ἦλθε τοῦ διὰ τῶν ἀμφόδων τῆς πόλεως ἐκφαυλίσαι *γυναικείαν στολὴν περικείμενον*» [1]).

Καὶ τὸ ἐπὶ Τουρκοκρατίας δὲ καὶ μέχρις ἐσχάτων ἐπικρατοῦν ἔθιμον, ὅπερ καὶ μεσαιωνικὸν ἦτο, καθ' ὃ ἀπὸ τῶν ὤμων τοῦ πομπευομένου κλέπτου ἀνηρτῶντο τὰ κλοπιμαῖα, εἰς τὴν ἀνωτέρω ὑπάγεται κατηγορίαν, τῆς αὐτῆς δ' ἀντιλήψεως ἀπόρροια εἶναι καὶ ὅσα ἐπὶ τὸ σκοπτικώτερον γράφει ὁ Μιχ. Ψελλός, [2]) ὅστις προτείνει νὰ διαπομπευθῇ ὁ μέθυσος καλόγηρος Ἰάκωβος, ἀφ' οὗ κρεμασθῶσιν ἐκ τῶν ὤμων του ἀσκοὶ οἴνου.

Διαπόμπευσιν ἐγκληματήσαντος μὲ τὸ ὄργανον τοῦ ἐγκλήματος ἀνὰ χεῖρας εὑρίσκομεν μνημονευομένην ἐν ταῖς Ἀσίζαις τῆς Κύπρου, [3]) ἔνθα λέγεται ὅτι τὸν πυρπολήσαντα οἰκίαν «ἐντέχεται νὰ τὸν κάψουν, ἀφ' οὗ κεβεντιστῇ [4]) εἰς ὅλην τὴν πόλιν ἐκείνην, ὁ δαυλὸς τοῦ πυρὸς εἰς τὰς χεῖράς του».

Ἐν ταῖς Ἀσίζαις τῆς Κύπρου, αἵτινες περιέχουσι πολλὰ ἐντόπια Κυπριακὰ ἔθιμα ὑπὸ τῶν Γάλλων κατακτητῶν εἰς τὴν Κυπριακὴν νομοθεσίαν των εἰσαχθέντα, ὡς δεικνύει πασιφανῶς ἡ ὕπαρξις ὁμοίων ἐθίμων ἔν τε τῇ Γαλλοκρατουμένῃ νήσῳ καὶ ἐν ἄλλαις Βυζαντιναῖς χώραις, [5]) ὁ ἰατρὸς ὁ ποιήσας ἐσφαλμένην ἀνάλυσιν τῶν οὔρων καὶ ἀποχωρημάτων τοῦ ἀσθενοῦς τῶν ἐντὸς *καρούρας*, τουτέστι νυκτερινοῦ δοχείου, περιεχομένων καὶ γενόμενος οὕτως αἴτιος τοῦ θανάτου αὐτοῦ, *ἐντέχεται νὰ τὸν παίρνουν διαλαλῶντα μὲ μίαν καροῦραν εἰς τὸ χέριν του* καὶ νὰ τὸν γυρίσουν τὴν χώραν ὅτι τοῦτο ἕνι δίκαιον, διὰ νὰ φοβερίσουν τοὺς ἑτέρους ἰατρούς [6]).

[1]) Ὁ τρόπος οὗτος τῆς διαπομπεύσεως ἦτο καὶ παρὰ τοῖς Τούρκοις ἐν χρήσει. Ὁ Ἀγαρηνὸς ἄρχων Μουχούμετ κατὰ τὸν ***Νικηφόρον Βρυέννιον*** (Ἱστορ. 28.17) «τοὺς τὸν κίνδυνον ἀποδράσαντας στρατιώτας *θριαμβεύσειν ἠπείλησε γυναικείας περιβεβλημένους στολάς*».

[2]) Βλ. ***Κ. Σάθα***, Μεσ. Βιβλ. 5.181.

[3]) Α. σξζ'. ***Κ. Σάθα***, Μεσ. βιβλ. 6.223.6

[4]) Τὸ ῥῆμα τοῦτο ὡς *γιβεντίζω* καὶ *γεβεντίζω* ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν συγγραφέων μνημονευόμενον εἶναι ξενικῆς προελεύσεως καὶ σημαίνει κυρίως διαλαλῶ. Ἐν ταῖς Ἀσίζαις τῆς Κύπρου (Β. σ. ϟ. δ'. ***Κ. Σάθα***, Μεσ. Βιβλ. 16.487.11) λέγεται σαφῶς «ἐντέχεται νὰ ἔνι κιβεντισμένος, ἤγουν διαλαλημένος εἰς τὴν χώραν» Πβ. καὶ ***Νικ. Χωνιάτου***, Χρον. Διηγ. 790.28. Τὸ δὲ μέγιστον δεύτερον ἐγυβέντιζε μὴ τολμῆσαί τινα. Ὡς γνωστόν, κατὰ τὴν διαπόμπευσιν διελαλεῖτο καὶ τὸ ἔγκλημα τοῦ διαπομπευομένου.

[5]) Ὅρα τὴν ἐν Κύπρῳ καὶ πολλαχοῦ τῶν Βυζαντινῶν χωρῶν ὁμοιότητα τῆς ποινῆς τῆς εἰς τὸν παρθενοφθόρον ἐπιβαλλομένης, περὶ ἧς κατωτέρω.

[6]) Α. σκζ'. (***Κ. Σάθα***, Μεσ. βιβλ. 6.185.11.)

Τὸ ἐλάττωμα τῆς κυβείας, κληρονομία παλαιά, ἦτο, δυστυχῶς, πολὺ διαδεδομένον καὶ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχήν. Αἱ εἰς τοὺς *κοττιστὰς* ὑπὸ τοῦ κράτους ἐπιβαλλόμεναι ποιναὶ καὶ τῆς ἐκκλησίας οἱ ἀφορισμοὶ δὲν ἴσχυσαν νὰ τὸ μετριάσωσιν [1]).

Ἀλλὰ περὶ τούτου δὲν πρόκειται νῦν ἐνταῦθα. Ἐκεῖνο ὅπερ, συμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς βραχείας μελέτης μου, θέλω νὰ τονίσω, εἶναι ὅτι οἱ κυβεύοντες διεπομπεύοντο, ἀφ' οὗ πρότερον ἀπεκόπτετο ἡ χεὶρ αὐτῶν ἡ τοὺς *κύβους* ρίπτουσα.

Ἰδοὺ τίνα σχετικὰ λέγει ὁ Ι. Μαλάλας (Χρον. 451.19) μνημονεύων τῆς παραβάσεως διατάγματος ἐκδοθέντος ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἀπαγορεύοντος τὸ κοττίζειν: «Ἐπειδὴ ἐν Βυζαντίῳ εὑρεθέντες τινὲς τῶν κοττιστῶν καὶ βλασφημίαις δειναῖς ἑαυτοὺς περιβαλόντες, χειροκοπηθέντες *περιεβωμβήθησαν* ἐν καμήλοις». Χειροκοπούμενος ἐπ' ἴσης ἐκεβεντίζετο, ἤτοι διεπομπεύετο, κατὰ τὰς Ἀσίζας, καὶ ἐκεῖνος, ὅστις ἔδιδε δυνατὸν κτύπημα κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἄλλου. Τότε «τὸ δίκαιον ὥριζε ὅτι *νὰ κόψουν τὸν γρόνθον του* καὶ οὕτω νὰ τὸν κεβεντίσουν εἰς τὴν χώραν καὶ νὰ τὸν διώξουν ἔξω τῆς χώρας» [2]).

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ πολλοὶ κατηγορηθέντες ὡς ἀρσενοκοῖται καὶ ἔνοχοι ἀποδειχθέντες ἐκαυλοκοπήθησαν καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἐπάρχου τῆς πόλεως Βίκτωρος διεπομπεύθησαν, [3]) ἡ ποινὴ δ' αὕτη φαίνεται ὅτι ἐφηρμόζετο καὶ καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα, ἀφ' οὗ κατὰ τὰ τέλη αὐτοῦ ἐν Κύπρῳ, κατὰ τὰς Ἀσίζας, τοῦ διαπαρθενεύσαντος κόρην «ἐντέχεται νὰ κόψουν τὴν βέργαν του σὺν πᾶσι τοῖς μορίοις αὐτοῦ καὶ ἐντέχεται νὰ τὸν διώξουν ἔξω τῆς γῆς ἐκείνης» [4]).

ΦΑΙΔΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

---

[1]) ***Μ. Εὐστρατιάδου,*** Περὶ τῆς χαρτοπαιξίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Περὶ τῶν κοττιστῶν, ἤτοι κυβιστῶν. Δελτ. Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἑταιρ. Περιόδ. Β'. τόμ. Γ'. σ. 3 ἑξ.

[2]) Α'. ριη' καὶ Β'. σ'ξ'. (***Κ. Σάθα,*** Μεσ. βιβλ. 6. 91.8 487.10).

[3]) ***Προκοπίου,*** Ἀνέκδοτα 11.36, ***Ι. Μαλάλα,*** Χρον. 436.3.11, ***Γ. Κεδρηνοῦ.***, Σύνοψ. ἱστορ. 1.645.17.

[4]) Α'. ρκζ'. Β'. ρκδ'. (***Κ. Σάθα,*** Μεσ. Βιβλ. 6.97.22 347.20.